

Günümüz Alevi-Bektaşî Kültüründe Hadis

Şaban ÇİFTÇİ

Hilal Ofset, Isparta 2011, 455 sayfa.

Halide Nur ÖZÜDOĞRU ERDOĞAN*

Eser, günümüz Alevi-Bektaşî kültüründe sünnet/hadisın yerini ve değerini tanımaya yönelik bir adımdır. Alevilik-Bektaşîliğin tarih sayfalarında kalmayan örf, adet ve gelenekleriyle sosyo-kültürel hayatın içinde olan bir olgu olduğunu belirten yazar, çalışmada konunun tümüyle kültürü ele almak, değerlendirmek ve sonuçlar çıkarmak gibi bir amaç taşımadan, konunun sünnet/ hadis boyutu ile ilgilendiğini belirtmiştir.

Araştırma, hadis alanında yapılmış bir doktora çalışmasıdır. Araştırma, giriş ve üç bölüm ve bibliyografyadan oluşmaktadır. Araştırmanın konusu, amacı, kaynakları ve metodunun açıklamasından sonra giriş bölümünde Alevilik-Bektaşîlik ve dini kaynaklar incelenmiş. Günümüz Alevi-Bektaşî kültüründe eserlerinde Kur'an ve Hz. Peygamber telakkisi ile sünnet/hadis konusundaki tutumları ele alınmış.

Birinci bölümde Günümüz Alevi-Bektaşî kültüründeki bazı kavramlar tanıtılmış ve dayanak gösterilen sünnet/hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi yapılmış. Alevi sözcüğü, Ali'ye mensup, Ali'ye ait anlamında arapça ilgi ismidir. Buna göre Ali soyundan olan kimse anlamında, Ali isimli başka kimselerin neslinden olanlar için de Alevi nisbesinin kullanıldığını da görmek mümkündür. Bektaşî kelimesi de Bektaş'lı, Bektaş'a ait veya Bektaş'a mensup gibi anlamlar ifade eder. Terim olarak ise, Hacı Bektaşî Veliye ait olan, onun yolundan giden şeklinde tanımlanabilir. Bektaşîlerin inançlarının kaynağını Hacı Bektaş Veli'ye dayandırdıklarını belirten yazar, Ehl-i Beyt sevgisi, tevella, teberra gibi hususlardaki ortak yönleriyle Alevilik ile Bektaşîliğin aynı çerçevede değerlendirildiğini belirtir. İkisi arasındaki en önemli fark ise Aleviliğin ve Alevi dedeliğinin soya dayalı olmasıdır. Yani Alevi olarak doğmamış olan birisi sonradan Alevi olamaz. Bektaşîlikte ise, dışarıdan girme, bir derneğe katılma gibi intisab söz konusudur. Bektaşî olmak isteyen ve buna layık görülen herkes Bektaşî olabilir.

İkinci bölümde günümüz Alevi-Bektaşî kültüründe Ehl-i Beyt kavramına temas edilmiş ve Ehl-i Beyt ile ilgili hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi yapılmış. Ehl-i Beyt, Alevi-Bektaşî kültüründe en önemli kavramlardan biridir. Günümüz Alevi-Bektaşî eserlerine göre Ehl-i Beyt, Hz. Peygamber, kızı Hz. Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olan peygamber ailesidir. Bazen bu beş kişiye Hz. Hatice ve Selman-i Farisi de eklenirken meveddet ayeti çerçevesinde Hz.

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, nurhalide@ibu.edu.tr

Peygamber'in yakınları Ehl-i Beyt olarak görülmüş ve Hz. Ali, Hz. Fatıma ve onların soyundan gelenler şeklinde tanımlanmıştır.

Son bölümde de Alevi-Bektaşî kültürünün tasavvufla ilgisi özellikle Alevi-Bektaşî yazarların beyanlarından faydalanılarak tespit edilmiş, tasavvufi-ahlaki hadisler incelenmiştir. Her bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılarak ele alınmıştır. Günümüz Alevi-Bektaşî eserlerine göre, tarikat ilminin kaynağı Hz. Peygamber, öğretmeni de Hz. Ali'dir. Bu görev Hz. Ali'ye bizzat Hz. Peygamber tarafından verilmiştir. Tasavvuf konusunda da derin bilgileri kavrayan Hz. Ali, kendisinden sonra yetişecek olan sufilerin de ilk ideal tipidir. Bektaşîliğin de Aleviliğin de özü tasavvuftur. Derin bir tasavvufi geleneğe dayanan bu inanç sisteminde insanlar büyük kurtuluşu insanın kendi nefesine karşı giriştiği mücadelede görmüşlerdir.

Yazar, hadis tenkid ve tahrir çalışmalarının amacını, mevcut rivayetlerin asli kaynaklarının belirlenmesinden, sıhhat veya za'flarının tespiti olarak açıklamıştır. Yazar, araştırmasında günümüz Alevi-Bektaşî eserlerinde yer alan hadislerin önemli bir kısmının tasavvufi/ahlaki hadislerin oluşturduğunu tespit etmiştir. Hadislerin sevkedilişinde, hadis rivayet metotlarına bağlı kalınmadığı, hadis yorumunda Alevi-Bektaşî kültürün kabullerinin belirleyici olduğu belirtilmiş, kullanılan rivayetlerin genellikle vahdet-i vücud ekseninde yorumlandığı görülerek tasavvufi-ahlaki konularda kullanılan rivayetlerin önemli bir kısmının mevzu' olduğu tespit edilmiş.

Yazara göre, Alevi-Bektaşîlik sahip olduğu hiyerarşik düzen itibariyle tasavvufi bir yapılanmaya sahiptir. Bu yapı içinde Mürşid/Dede en üst düzeyde yer almakta ve kendisine bi'at sünnet/hadisten bazı örneklerle delillendirilmektedir. Mürşid veya Dede Alevi-Bektaşî toplumun hayatında dini ve ahlaki yönden belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu yapının varlığı ve işleyişi, ilk biat veya ikrardan itibaren kişinin dört kapı kırk makam aşamalarını geçerek kemale ulaşmasını sağlayacak fonksiyona sahiptir. Bu haliyle tasavvuftaki seyr-i sülukun Alevi-Bektaşîlikteki karşılığına denk gelmektedir.

Araştırmada, Alevi-Bektaşîliğin Hz. Ali eksenli Ehl-i Beyt sevgisi de tasavvufi/ahlaki hayatın belirleyici umdeleri de Kur'an ve hadis/sünnete dayandırılmaktadır. Yazar, günümüz Alevi-Bektaşî kültürünün en belirleyici uygulamaları, sünnet/hadis açısından "Kırklar Meclisi" rivayetine dayandırıldığını belirtmiştir. Hiçbir hadis kaynağında yer almamasına ve efsanevi bir niteliğe sahip olmasına rağmen, kültüre mensup yazarların büyük çoğunluğu tarafından, söz konusu rivayet, ya tamamen alıntılanarak ya da atıf yoluyla zikredilerek kültür açısından önemine işaret edilmektedir.

Sonuç olarak incelenen eser, hadislerin ilmi açıdan tahriç ve tenkidi yapılarak bu alanda ihtiyaç duyulan önemli bir boşluğu doldurmuştur. Konuya ilgi

duyanlar tarafından büyük bir zevkle okunacak eserin yazarını tebrik eder, çalışmalarının devamını dilerim.